

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Forholdet
mellem
Kirke og Skole.

C a l e

holden paa

Reformationsfesten

den 31te October 1836

og udgiven som

Indbydelseskrift

til

den offentlige Examen i Bordingborg Skole

i September 1837

af

J. Suhr,
Rector, K. af D.

Kjøbenhavn.

Trykt hos Andreas Seidelin,
Hof- og Universitets-Bogtrykker.

Christen Juul Lovén
Bibliopæl.

Jeg har troet, at det i det mindste for den Kreds af Læsere, for hvilke et Program nærmest er bestemt, for Skolens Disciple og deres Forældre, ikke vil være uden Interesse at eie den Tale trykt, som blev holdt ved Reformationsfesten, for saaledes længere at kunne bevare og undertiden fornye Erindringen om Festen selv. Jeg veed meget vel, at Talen ikke fremsætter uden hvad man kalder almindelige bekjendte Sandheder, men jeg veed ogsaa, at man ei maa være bange for hyppigen at gjentage slike Sandheder, dersom de ellers fortjene dette Navn, og ere af nogen Bigtighed for Mennesket. Det maa heller ikke oversees, at naar slike Sandheder kaldes almindelig

bekjendte, da ere de det dog kun for en Deel af et Skrifts Læsere, men ikke for den tilvoxende Ungdom, for hvilken jo Skolemanden dagligen gjentager og ei maa fædes ved at gjentage, hvad der for ham selv og for hans Medlærere er gamle, bekjendte Ting. Dette maa være nok til Undskyldning for denne Tales Udgivelse.

Hæderværdige Forsamling af Kirkens og
Skolens Venner!

Intet er vel naturligere, end at den, som ved sin ydre Stilling kun sjældent kommer i det Tilfælde at maatte offentlig fremstaae som Taler, maa, naar dette gjøres ham til Pligt, føle hvor store, ja uovervindelige de Hindringer ere, som Mangel paa Øvelse lægge ham i Veien. Ikke blot det udbortes Foredrag vil savne den Frihed, den Sikkerhed og Fasthed, som nødvendig fordres, naar Ordet, der udtales, skal naae derhen, hvor det ber, og naae derhen paa den Maade, og med den Kraft, at det kan gjøre det tilsigtede Indtryk, men selv Ordet vil vanskelig kunne vælges, ordnes og anvendes saaledes, som Talerens herlige, store, Forstanden oplysende, Hjertet gjennemtrængende, Villien bærende Kunst foreskriver; thi netop fordi den er en Kunst, og ei blot Videns, forudsætter den foruden grundigt og alvorligt Studium, ogsaa egne Naturanlæg og hyppig Øvelse. Sine kunne forædles og uddannes,

hvor de ere givne, men de kunne ei ved Flid og Stræben fremtvinges hos Dem, som savner dem, og denne, Dvælsen, kan Dem umulig have, hvis daglige Syssel, saaledes som Skolemandens, leder ham hen til det bestandig afbrudte, fornemmelig paa Forstandens Oplysning beregnede, forklarende og undervisende Foredrag. Af denne, visseelig saare trykkende Følelse ei at være et stort og ædelt Kaldsarbejde voren, som vel ei ofte, men dog enkelte Gange kan paalægges, fremgaae da de hyppige Unmodninger om Tilhævernes skaansomme og overbærende Vedemselse, men disse Venner ere ogsaa derved blevne saa almindelige, at de have tabt en stor Deel af deres Betydning, og mere betragtes, som en passende Indledning for den uøvede Taler, end som en oprigtig Uttring af hans Tanker og Følelser. Visseelig trænger ogsaa jeg til en saadan Overbærelse, og vel mere end de fleste Andre, som befinde sig i en lignende Stilling med mig, og jeg seer for mig i denne Forsamling ikke Gaa, med hvem jeg for det store Vennes og for min egen Skyld kunde ønske at bytte Plads, men i een Henseende er jeg heldigere end de fleste, thi jeg staaer her ikke mellem Fremmede, som nu først skulle lære mig at kjende, men jeg seer mig omringet af Dem, med hvem jeg i kortere eller længere Tid har staaet i slige Forbindelser, er paa saa mange Maader kommen i saadanne Berørelser,

at jeg freidigen tør stole paa, at saavel mine bedre, som mine svagere Eider ere dem tilfulde bekjendte, og at jeg derfor tør antage, at de ei til denne vor festlige Forsamling have medbragt saadanne Forventninger om mig, som Taler, at de nødvendigen maae finde sig skuffede. Tvertimod, jeg staaer mellem Bekjendte, og mellem venstabelig sindede Bekjendte, som vide, at naar ogsaa jeg begynder med Ven om skaanselfuld Bedømmelse, da er denne Ven hos mig ikke et blot Mundsveir, ei en blot Sagttagelse af hvad Sædvane og Sammelighed synes at fordrø, men de ville Alle være tilbøielige til at troe min Forsikkring, at min Mangel paa Veltalenhed mindre smerter mig for min egen Skyld (thi har jeg mit hele Liv igjennem savnet denne herlige Gvne, vilde dog Ingen vente, at jeg nu pludselig, som ved et Vidunder, skulde have erholdt den) end for Festens store, ophøiede Anledning. Hvad kunde og burde der ikke paa en saadan Dag høres her af en mere begavet? hvor dybt og varigt et Indtryk burde en saadan Høitid ikke gjøre, især hos den for det Store og Ophøiede saa modtagelige Ungdom? At jeg saa lende føler Dagens store Betydning og tillige mine Gvners Svaghed, min egen Uformuenhed til værdigen at udføre det mig paalagte vigtige Hverv, dette er og har længe været min Sorg, men jeg staaer her ei frivillig, men efter Pligtens Bydende, og dersom

denne Tanke ei afvæbner hver umild Dommer, da vil alt, hvad jeg ellers kunde anføre, ei gjere det. Sællere vende vi da Tanterne fra disse Smaaligheder til den store, usfatteerlige Velgjerning af Forsynet, til hvis erkjendtlige Grindring vi her ere forsamlende.

Saa tidlig som Historien udbreder sit Lys over vor Slægts Hændelser og de ældste Menneskesamfunds Skjebner, finde vi, at man har forsøgt ved udbortes Foranstaltninger at vedligeholde Grindringen om stor Daad, om vigtige, felgerige Begivenheder og Forandringer. Snart skulde en opkastet Hei, snart en Steenkreds, snart et Navn, tillagt et enkelt Sted, forekomme, at ikke Det, som skete der, den Forbedring i Folkets Vilkaar, som paa dette Sted blev grundlagt, den Handling, som uden egenlyttigt, personligt Hensyn der udøvedes for Andres Skyld, eller til et heelt, større Samfunds Bedste, skulde hos de kommende Slægter blive glemt. Mennesket hævdede herved sin Plads i en høiere Tingenes Orden, thi han lod det ei beroe derved, at han modtog den beviste Velgjerning, og nød Frugterne af den, men han følte ogsaa, skjendt ofte dunkelt og ubevidst, at det modtagne Gode, at den udøvede Stordaad skulde være som det i frugtbar Jord nedlagte Frøfrø, at det burde ei blot kaldes tilbage i Grindringen, men fremkalde lignende Bestræbelser hos

Efterkommerne, og være en Ansporelse for disse til værdigen at benytte det tildeelte Gode. Jubelfesterne, der feires, saa ofte et længere Tidsrum af 50 eller 100 Aar er tilbagelagt, for at minde de enten for den Enkelte, eller for et heelt, større eller mindre Samfund særdeles vigtige og glædelige Begivenheder, høre fornemmelig til de Foranstaltninger, som man i dette Tiemeed har truffen. Man følte det hos sig selv, man oplevede sørgelige, nedslaaende Erfaringer derom hos Andre, at Tiden ever den stærkeste, uimodstaaeligste Magt over de menneskelige Gemytter, at den gradviis slapper, og endelig aldeles udslætter Indtrykket lige saa vel af modtagne Velgjerninger og nydte Glæder, som af Gjenverdigheder og Lidelser. Var det Sidste ikke Tilfældet, hvo vilde da kunne udholde sin Tilværelse her paa Jorden? men takke vi Forsynet for denne Tidens formildende og lægende Kraft, føle vi, at vi uden den maatte segne under Vægten af de os træffende Slag, da indsee vi, at Tiden nødvendig maa virke paa den samme slevende og udslættende Maade ogsaa i de Tilfælde, hvor vi maatte ønske at bevare Indtrykkene, saa længe som muligt, levende og virksomme, hvor det gjelder om at vedligeholde Mindet om modtagne Velgjerninger, og den taknemmelige Følelse af et stort, os tildeelt Gode. For dog at gjere Alt, hvad der for Mennesker er muligt, til at modarbejde Tidens Virkninger,

for efter længere Tids Forløb at fornye og opfriske Mindet om saadanne vigtige Begivenheder og Forandringer, som endnu virke til Velsignelse for Nutidens Slægter, men som disse staae Fare for efterhaanden ganske at glemme, derfor stiftedes de halvhundredaarige og hundredaarige Fester, som vi kalde Jubelheitider, og i det disse heitideligholdes ved udvortes Glædesyttringer og ved offentlige, af Staten eller vedkommende Samfund anordnede Festligheder, skulde Kundskaben om den vigtige Begivenhed, om den heldbringende Forandring atter fornyes, og Taknemmelighedsfølelsen oplives og foreges. Hos de talrige og agtværdige Klasser af Samfundets Medlemmer, hvis udvortes Stilling kun sjelden tillader dem at hæve Tanken over den nærmeste Omgivning, men som maae ofre den bedste Deel af deres Tid og Kræfter til at erhverve det Nødvendige, eller som dog, ved den overveieude Sysselsættelse med de dem nærmest omgivende Gjenstande, saa let tabe Sandsen for og Lysten til at beskæftige sig med de høiere og fjernere, hos dem vilde Mindet om de fordum af Forsynet beviste Velgjerninger, i hvor vigtige de end vare for den Slægt, som først modtog dem, snart svækkes og endelig aldeles tabe sig, dersom det ei ved slige Fester atter fornyedes; men denne opfriskede Grindring skulde ei være ufrugtbar, den skulde ei atter gjøres levende for paa ny at tabe sig i Ti-

dernes Strøm uden at efterlade sig anden Virkning, end Stenen, som udkastes i Vandet, og danner de stedse svagere og svagere Kredse, og snart, hvilende paa Bunden, aldeles ingen Bevægelse efterlader paa Overfladen. Hos dem, som foranledigede og anordnede Jubelfesterne, var sikkerlig den Tanke mere eller mindre levende, at den Slægt, som helligholdt Festen, skulde, i det den crindrede sig Forsædrenes velsignelsesrige Virksomhed og herlige Daad, føle sig selv opmuntret og begejstret til at efterligne dem og stræbe at tilegne sig, saameget som muligt af den Mand og den Kraft, af hvilke de bleve bevægede. Dersom den Velgjerning, som mindes, er af aandelig Natur, da vil en saadan Anvendelse af Jubelfesten blive en desto heiere og helligere Pligt, thi den er da den eneste værdige. Store og uberegnelige ere vist nok de Goder, som et alkjærligt Forsyn ved den synlige Naturs vise Indretning og ved de for dens Kræfters Virksomhed eengang bestemte Love, dagligen uddeler til sine fornuftige Skabninger til Livets Vedligeholdelse og Nydelse, men til endnu større Glæde og Erkjendtlighed opfordres vi dog ved de Foranstaltninger, som ere trufne, ved de Styrelser i Tingenes Gang, som indledes for at vække, nære og forædle Menneskets aandelige Tilværelse og for at føre det som Fornuftvæsen fremad mod sin høiere Bestemmelse, som Borger i det usynlige, aan-

delige Rige. Af denne Bestaffenhed er den glædelige Forandring, som for tre Aarhundreder siden, efter at være i længere Tid forberedet, blev i Octobersmaanedens sidste Dage fuldført i vort Fædreland, og som løste de tunge Trældoms Baand, der indtil da havde hvilet paa vore Forsædre og tvunget dem til en ufornuftig, den menneskelige Aand fornædrende Gudsdyrkelse, til en slavisk, mekanisk Lydighed under Medmenneskers selvopfundne, egennyttige Love og Bestemmelser, til en død Bogstavtjeneste, som hos de Allerfleste havde qvalt det aandelige Liv og nedværdiget den frie og ædle Menneskenatur næsten til Lighed med Dyret. Kun een Forandring i vore Forsædres Tilstand kjende vi, som er endnu vigtigere, og denne er Christendommens første Indførelse. Denne guddommelige Lære bevirkede, uagtet den i det niende og de nærmest følgende Aarhundreder, i hvilke den blev vore Forsædre meddeelt, allerede var meget udartet og besmittet med mangfoldige Forvanskninger og Tilfætninger, saa store og velgjørende Forandringer i de raac og paa den blotte, dyriske Kraft pukkende Nordboeres hele Tænkes og Levemaade, at det først var ved den, at den heiere, ædlere Menneskenatur blev sat i Stand til efterhaanden at arbeide sig ud af Dyriskheden: ved Christendommen kom Nordboen først i fredelig Forbindelse med det øvrige, dog mere civiliserede Europa, han fik Skoler, Bogstav-

skrift og noget Kjendskab til de Sprog, i hvilke den tidligere forædlede Menneskeslægt havde nedlagt og opbevaret de hidtil hæstede Frugter af Aandens Udvikling. At Christendommen, selv i sin Udartelse, endnu kunde virke saa uendelig meget Godt til de Menneskeslægters Forædling, blandt hvilke den fæstede Rødder, ville vi let kunne forklare os, naar vi betænke, at dens store Hovedsandheder dog ei ganske vare fordunklede eller tilbagetrængte, og at der dog stedse mellem dens Forkyndere fandtes dem, hos hvem den havde fundet Modtagelse ei blot efter dens ydre, af Tiden og Stedet afhængige Form, men efter dens indre og egentlige Væsen. Derfor mindes ethvert dannet og forædlet Folk Christendommens Indførelse blandt dets Forfædre, som den største Velsignelse, der nogensinde er bleven det til Deel, og derfor festligholdt ogsaa den danske Kirke for 10 Aar siden denne store, for evige Tider minderværdige Begivenhed, da det dengang just var 1000 Aar, siden Musgar betraadte de danske Grændser; men den Fordærvelse, som allerede da havde slaaet alt for dybe Rødder i den christne Jordbund, og som fremvorte af Menneskenes Fasthængen ved de lavere, jordiske Elementer, og deres sædvanlig kun alt for heldige Bestræbelser for at skaffe disse en utilberlig Indflydelse og Overvægt ogsaa paa det Oversandseliges og Ushyuliges Gebet, denne Fordærvelse tiltog med hvert nyt Aar-

hundrede. Det onde Princip i Kirken blev stedse mægtigere, thi det smigrede Mængdens Dorskhed og Slevhed. Mærke og Bankundighed tiltog i en frygtelig Grad, og truede med aldeles at udslukke det af Christus og Apostlene tændte Lys, men ganske blev det dog aldrig slukket, og da det syntes at være nær ved at tabe sig hos Kirkens Styrere og Lærere, da brændte det åtter klarere hos simple, redelige Almuesfolk i det sydlige og østlige Frankrig, hos de som Rjettere udfregne og forfulgte Albigenser og Waldenser. Ogsaa disse Sandhedens Vidner lykkedes det for det onde, jordiske Princip at faae næsten ganske undertrykkede ved Anvendelse af fysisk Magt, men netop den Fare, som truede Christi Lære, opvakte den bestandig enkelte, nidkjære Forsvarere, for hvem det efter en, i mere end eet Aarhundrede fortsat Kamp lykkedes, ved Alstyrerens kraftige Bistand, at skaffe Sandheden Seier og bane Lyset Veien, vel ikke overalt, eller saa vidt, som Menneskeheden og Sandhedens Ven kunde ønske det, men dog over en saa betydelig Deel af den christne Verden, at det langt overgik de Forventninger, man tidligere kunde gjere sig. For 300 Aar siden fuldendtes Reformationens værk i Danmark, saa vidt det dengang kunde fuldendes, og til en taknemmelig Grindring af denne velgjerende Forbedring, ved hvilke Christi Kirke blev bragt sin oprindelige Reenhed saa bety-

delig nærmere, ere disse heitidelige Dage bestemte. Dog, en Forbedring i Kirken kan i Følge sin Natur ei indskrænke sig til Kirken selv, men den maa vise sig i Borgersamfundet, i det offentlige og huuslige Liv og fremfor alt i Skolen, som er Kirkens nærmeste Forbundne og staaer i et saa nært og uopløseligt Forhold til den, at om man vilde kalde Skolen Kirkens Datter eller dens Fostermoder, da vilde begge disse billedlige Udtryk for deres nye Forening lade sig forsvare, da ethvert af dem har til sin Tid været fuldkommen anvendeligt. Derfor feires Kirkens Reform ogsaa af Skolen: derfor er det denne Gang, ligesom da den almindelige Reformations første Begyndelse for 19 Aar siden blev heitideligholdt hos os, anordnet, at naar Jubelfestens første og tredie Dag er bestemt til at tilbagekalde i de danske Christnes Grindring de vigtige Forbedringer, som bleve indførte i Kirken, da skal den mellemste Dag være Skolefest, da Skolens udvortes og indvortes Vilkaar bleve saa meget forandrede til det Bedre ved Kirkens Reform.

Allerede dette tyder hen til en nye Forbindelse mellem Kirke og Skole, og neppe ville der findes Mange, som, naar de have gjort denne Sag til Gjenstand for en nærmere Undersøgelse, negte at en saadan Forbindelse finder Sted, men vi tør vel ikke antage, at Forestillingerne om denne Forbindelses

Bæsen, ere hos alle bragte til Klarhed og Bestemt-
 hed, og muligen kunde det ogsaa være Tilfældet, at
 Enkelte meente, at denne Forbindelse vel før havde
 fundet Sted, men at det vilde være urigtigt at slutte,
 at den endnu fandtes og til alle Tider burde findes.
 Man vil saa gjerne i vor gærende og reformerende
 Tidsalder mene, at netop fordi Noget hidtil har
 været saaledes indrettet, derfor bør det nu forandres,
 at det Bestaaende altid er det Forældede, som efter-
 haanden bør vige for Nutidens rigtigere Anskuelse
 og hvad man kalder dens retfærdige Fordringer. Let-
 telig overseer man, at skjøndt der i de borgelige og
 kirkelige Forhold ere mange Levninger fra de Tider
 og Slægter, som tilligemed deres Eiendommelighed
 forlængst ere svundne, mange Indretninger og For-
 mer, som fordi de have overlevet de udvortes og
 indvortes Omstændigheder, til hvilke de passede, nu
 ere i en stærkende Modsigelse mod de herskende Fore-
 stillinger og Sæder, saa gives der dog ogsaa blandt
 Fortidens Foranstaltninger mange, som, fordi de
 ere grundede i selve Menneskenes og Tingenes Na-
 tur, aldrig ville kunne omstødes, om de end i En-
 keltheder kunne modtage tidsvarende Forandringer.
 Til disse i Sagens egen Natur grundede Indretnin-
 ger troer jeg især at kunne regne den Forbindelse,
 som finder Sted mellem Kirke og Skole, og da
 denne ei kan være uden Interesse for den tænkende

protestantiske Christen, haaber jeg, at det vil findes passende til Feskdagens Bestemmelse, at jeg opfordrer den ærede Forsamling til i Forbindelse med mig at betragte:

Forholdet mellem den christelige Kirke og den christelige Skole.

Vi ville først lade Historien berette os af hvad Beskaffenhed dette Forhold har været, saavel før Reformationen i den catholske Kirkes Tid, og siden i den lutheriske Periode, og derpaa ville vi søge af begge Institutioners Væsen at forklare os Grundene, hvorfor der er og stedse maa vedblive at være mellem dem den næieste Forbindelse.

Dersom Noget vilde antage de to Begreber, Kirke og Skole, for at være saa nøie forbundne, at den ene af disse Indstiftelser slet ikke kunde bestaae uden den anden, da vilde Erfaringen gjendrive ham, thi en Kirke i dette Ord's egentlige Betydning er jo først bleven mulig ved Christendommen, og Skoler baade kjendte den gamle hedenske Verden og kjender den nuværende Tid ogsaa i de Lande, hvor Christendommen ei har faaet Indgang. Overalt hvor Christi Lære forkyndtes og vandt Tilhængere, der udgjorde disse det nøie forbundne, aandelige Samfund som kaldes Kirke, og snart indsaac man Nødvendigheden af at vedligeholde Kundskaben om den guddommelig

meddeelte Sandhed ved mundtlig Underviisning, og en Lærerstand blev da uadskillelig forbunden med Kirken, men selv Menighedens Lærere, som skulde vedligeholde, forplante og udbrede den christelige Sandhed, maatte først selv have modtaget den, maatte selv være gjort duelige til at meddele den til Andre, og det var denne Nødvendighed, som bragte Tydsklands Winfrid, Dannemarks Ansgar og de øvrige Christendommens Apostle hos de barbariske Nationer til strax at forbinde Skolers Oprettelse med Kirkens Stiftelse. Ved de første Bispesæder og Klosterer i Tydskland oprettedes derfor Skoler, hvoraf nogle, som de i Fulda, Corvey, Hirschau og flere opnaaede en saadan Navnkundighed ved deres Læreres Nidkjærlighed og Dygtighed, at der fra alle Egne strømmede Ynglinge til dem for at dannes til Kirkens Lærere. I vort Fædreland var den første Skole den, som Ansgar stiftede i Slesvig, da han tog tolv unge, opvakte Danste til sine Disciple, for at disse, som bekjendte med Landets Sprog og Skikke, skulde med større Letthed og Held bibringe deres Landsmænd den nye Lære. I alle de barbariske Lande, hos Tydste, Nordboer og Slaver blev saaledes Christendommen strax ved sin ydre Fremtræden eller som Kirke, Skolens Stifterinde og Fostermoder, og i disse Lande har Skolen derfor i de første Aarhundreder ganske været i Kirkens Tjeneste, og ligesom den først blev

oprettet for dennes Skyld, saaledes maatte den længe udelukkende lade sig forme efter dens Fordringer. Hos de Folk derimod, som havde opnaaet nogen Grad af videnskabelig Dannelse før de bleve Christne, fandtes ogsaa tidligere Skoler, og meget berømte, men blot til Videnskabernes Forplantning bestemte Dannelsesanstalter, og i disse Lande virkede Christendommens Antagelse blot til at indføre nogle Forandringer i Skolernes Beskaffenhed, i det disse nu ogsaa optog Religionslæren i den Kreds af Kundskaber, i hvilke der blev givet Underviisning. Det samme vil naturligviis blive Tilfældet, hvis det engang lykkes at gjøre Christendommen til herskende Lære i Indien, China, Japan og i de muhamedanske Lande, som allerede have videnskabelig Cultur og Skoler. Denne Forskjel maae vi da ikke tabe af Sigte, thi den viser os paa den historiske Vej Oprindelsen til og Beskaffenhed af den første Forbindelse mellem Kirke og Skole. I de af barbariske Folk beboede Lande er Skolen unegtelig en Datter af Kirken, uundværlig for denne og i Førstningen ganske i dens Tjeneste, og det skete kun efterhaanden og i Forhold til som flere Videnskaber i den bleve dyrkede, at den løbrev sig fra det fulde Afhængighedsforhold til Kirken, hvori den saa længe havde staaet: i de tidligere cultiverede Stater derimod var Skolen ældre end Kirken, og skyldte ikke denne sin Opkomst,

men kun sin Omdannelse. Vi tale derfor her ikke om Skolen i Almindelighed, som videnskabelig Dannelsesanstalt for Ungdommen, thi som saadan har den bestaaet og bestaaer endnu i mange Lande uden Forbindelse med nogen Kirke, men Talen er her kun om den christelige Skole, om dens Forhold til Kirken, som det har været og er, hvad enten Skolen skylder Kirken sin første Stiftelse eller kun sin Omstebning i en christelig Form. Det Første var, som bekjendt, Tilfældet i vort Fædreland. Før Reformationen var Kirken rig og mægtig, og Skolen var aldeles under dens Styrelse og Beskyttelse, thi den ansaaes som Staten ganske uvedkommende, allene bestemt til at give Kirken Lærere. Den blev baade af Geistlige og Verdslige betragtet, som et Slags Anhang til Kirken, og hvad der af fromme Christne var skjenket til denne, var da ogsaa for en Deel givet for at den dermed skulde bestride denne sin Fornødenhed. Hvorledes dette skete, deri torde og kunde den verdslige Øvrighed ei blande sig, thi det var Kirkens egen Sag. De Verdslige tiltroede sig heller ingen Indsigt til at have nogen Mening om Skolen og dens Tarsv, men alt hvad der i fjerneste Maade stod i Forbindelse med Læsning og Studering overlode de til Geistligheden, og da denne var rig nok, fandt man det ogsaa billigt, at den selv ene bar Omfarg for Bekostningerne til Skolens Vedligehold-

delse. Staten trængte næsten slet ikke til videnskabeligdannede Mænd, og de saa, som den behøvede, som f. Ex. til Rantslerembederne, valgte den blandt de Geistlige, som besad flere Kundskaber og i det mindste Færdighed i at læse og skrive. Saaledes var Skolen i den catholske Tid aldeles givne i Kirkens Vold, og kunde da ikke andet end deeltage i dens i frygtelig Grad tiltagende Fordærvelse. Det var Skolens eneste Opgave at bibringe Kundskaber, og det kun de saa, som dengang vare fornødne for de Geistlige til at bestride den saa godt som ganske mekaniske Gudstjeneste, og den hele Skolelærdom var derfor indskrænket til Læsning, Skrivning, Religion og Latin. De to sidste Dele af Underviisningen kunde vist nok have været aandsdannende, men de bleve det sædvanlig ikke, fordi de meddelees paa den forvøndteste og mindst frugtbringende Maade. Sufommelsen blev næsten ene sysselsat og øvet. Christendommen, som lærtes, var deels vanziret ved de mange selvgjorte Tilfætninger og Mennekkeløgt, deels fordærvet ved det skolastiske Tilfuit, som man overalt gav den. Dens Kilde var ei Bibelen, som de fleste ikke kjendte, og mange gamle Theologer og fornemme Prælater ikke engang havde seet, og neppe hert tale om, men Kirkeforsamlingernes Beslutninger og Paveres Bestemmelser vare komne i Stedet for Skriften. Latinen lærtes ved Læsningen af usle, smag-

lese Skribenter fra Middelalderen, thi Klassikerne i dette Sprog læste man ikke. De vare affhyede, som Hedninge, der vilde virke fordærvelig paa de Unges Gemytter og forvirre deres Tro. Vanskeligen vilde man ogsaa paa den Tid kunne have læst dem med Nytte, thi man savnede Kundskab om Oldsager, om den gamle Historie og Mythologie, uden hvilken Meget maa blive dunkelt i de Gamles Skrifter. De enkelte af Middelalderens Skribenter, som rebe Smag, Sprogkundskab og Bekjendtskab med Klassikerne have siden i Klosterlivets Ro og ved egen Studering erhvervet sig disse Fortrin. Skolerne vare overordentlig talrig besøgte, thi den Smule Studering skaffede Udgang til de rigtlønnede geistlige Embeder, og det magelige uvirksomme Klosterliv loffede Mange. Undertiden havde enkelte Skoler et Antal af flere hundrede Disciple, men Ungdommens Sæder vare i høieste Grad raae. Ofte vandrede den fra den ene Skole til den anden, og tillod sig de sterke Uordene og Udsvævelser. Disciplinen var yderst barbarisk, og en stor Deel af Skoletiden gik hen med Afstraffelser Christian den 2den, som selv fra sin Barndom a vidste, hvorledes det gik til i Skolerne, søgte ved Lov at sætte Grændser for den tyranniske Mishandling mod Ungdommen, som den Tids plagosi Orbilius gjord sig skyldige i, og hans berømte Samtidige og tro Deltager i hans Flugt, Christian Pedersen, give

en sørgelig Skildring af Skolevæsenet saavel hvad Lærdom, som Skoletugt angaaer. See vi hen fra vort Fædreland til andre Lande, saa have vi megen Grund til at antage, at den studerende Ungdoms Sæder have der været endnu mere fordærvede. Fra Italien af havde Kirkens og følgelig ogsaa Skolens Udartelse udbredt sig, og just i dette Land viste sig ogsaa den første Begyndelse til en Forbedring i begge. Her blev i det 14de Aarhundrede ligesom en ny og bedre Mand vaakt, da enkelte udmærkede Mænd henlede Opmærksomheden paa de gamle, i Skolerne aldeles tilfidsatte og derfor næsten glemte classiske Forfattere: den svage Levning af det græske Rige synes af Forsynet at være bleven sparet saa længe mod de voldsomste og mægtigste Fjenders Anfald, for at der i dets Hovedstad og enkelte af dets Provindsfer kunde vedligeholdes et Lys, hvis Straaler siden kunde udbrede sig over det aandelig formørkede Europa. De til Italien flygtende Græker vakte hos unge, videnskynne Mænd en levende Kjærlighed til det græske Sprog og den rige græske Literatur, og overalt opsegte man nu Afskrifterne af de gamle Skribenter, og sparede hverken Umage eller Beføstning for at komme i Besiddelse af dem. Det var som aabnede der sig en ny Verden, hvis hele borgerlige, religiøse og videnskabelige Tilstand nu først skulde undersøges, og med al den Begeistring, med hvilken en stor og

ædel Idee formaaer at gribe den eengang vakte ungdommelige Sands, studerede man nu i alle Italiens større Stæder ei blot de gamle Sprog selv, men alt hvad der herte til for at forstaae de gamle Skrifter's Indhold: man segte og fandt de vigtigste Regler for Fortolkningskonst og Kritik, og for den ved alle disse Bestræbelser vundne høiere Landsdannelse, for den forædlede Smag, for den mere og mere udbredte Kundskab om Fortiden maatte Kirkens hidtil antagne og hævdede System efterhaanden falde. Det Nye og det Gamle kunde ei mere bestaae sammen: Lyset, som eengang var tændt, kunde ei slukkes, men udbredte sig stedse videre. Fra de nærmeste Lande strømmede Ungdommen, loffet ved det's Glands, til Italien og vendte hjem derfra, aandelig beriget og med den meest brændende Eyst til ogsaa i Hjemmet at skaffe den nye Videnskab og den nye Studeremaade Tilhængere, hvilket ogsaa overalt lykkedes. En Virkning heraf sporedes især i det nordvestlige Tydskland og i Nederlandene, hvor der af en Munkorden, Hieronymiterne, som med en roesværdig Iver tog sig af Ungdommens Underviisning, blev anlagt Skoler, og med en hidtil usædvanlig Omisorg baade indført bedre Metoder og vaaget over Sæderne. Fra disse Hieronymiter's Skoler udgik mange vel forberedede og med den gamle Literatur fortrolige unge Lærde, der atter som kundskabsrige, talentfulde og begejstrede Lærere

vandt mange Benner for Humanismen, hvilket Navn man allerede dengang gav de gamle Sprogs Studium. Disse, den classiske Literaturs Dyrkere udgjorde da snart et temmelig talrigt Parti, som optraadte fiendtlig mod de ældre, scholastisk dannede Lærde, og gjorde disses Smagløshed, deres usle Latinitet, Ordskleverier og smaalige Epidesfindigheder til Gjenstand for deres bestandige, vittige Spot. Da den scholastiske Philo-
sophi hidtil havde været anvendt til at understøtte og forfægte det kirkelige System, saa maatte den Ring-
geagt, som den paadrog sig, ogsaa svække Troen paa Kirkens Lære, og i det Humanisterne, udrustede med de Kundskaber, som de havde indsamlet ved at studere den gamle Literatur og Oldsagerne, gik til Bibelsens Fortolkning, maatte der nødvendig for dem opgaae et ganske nyt Lys, og de kunde umuligen vedblive blindtæn at troe hvad Kirken forlangte, at de skulde troe. Der fandtes derfor, før Reformationen begyndte, i de fleste Lande, især ved Universiteter og Skoler, en Mængde Tilhængere af Humanismen, som næsten uden Undtagelse i Hjertet vare frasaldne fra Kirkens Lære, om de end ikke offentlig traadte frem, som dens Modstandere, og derved skete det, at da den ved Luthers Strid med Tezel foranledigede religiøse Gæring begyndte, toge strax disse i Hieronymi-
miternes Skoler og i Italien dannede lærde Parti med Reformatorerne, udbredte deres Sætninger, an-

befalede dem til de hungre Studerende og mellem Folket, og dette havde da den Virkning, at Luthers Skrifter og Meninger i kort Tid sloge saa dybe Rødder i de til deres Modtagelse forberedede Gemytter, at det ikke for Paven, Kaiseren eller nogen jordisk Magt var muligt at udrydde dem. Forandringen foranledigedes vel ved de berømte lutherske Theses, som opsluges den 31 Octbr. 1517, men hvad der skete paa den Dag var dog kun et enkelt Led i den store Række af Marsager og Virkninger: det var længe forberedet, og det var i Skolen og ved Ungdomsunderviisningen, at denne Forberedelse var sket. Derfor sang vi nylig: ved Skolen seired Kirken, og vi have da her atter et Beviiis paa den nøie Forbindelse mellem de to Stiftelser, thi den Kirke, mod hvilken Humanister og Reformatorer optraadte fiendtlig, udgav sig jo falskeligen for at være Christi Kirke, og maatte altsaa nødvendig komme i Strid med Skolen, naar denne begyndte at blive sig sin Bestemmelse bevidst. Er det da vist, at Reformationen gjorde saa hurtig Fremgang, fordi Gemytterne ved Skolens Forberedelse vare modnede til at opfatte dens Lære, saa maae vi ogsaa indrømme, at den protestantiske Kirke viste sig erkjendtlig mod Skolen, ved de Forbedringer som nu i Skolerne overalt indførtes, hvor Luthers Lære blev antagen. Luther var selv en ivrig Forsvarer af de gamle Classiker, og Tilhænger af Hu-

manismen: han anpriste ved hver Leilighed Sprogstudium, som det meest passende Middel til Ungdommens videnskabelige Dannelse. Luthers noie Venskab med den fra Hjertets og Landens Side lige agtværdige Melanchthon bidrog meget til, at Reformationen havde den velgjørende Indflydelse paa Skolerne, thi Melanchthon forbandt den dybeste, grundigste Lærdom og classiske Dannelse med det frommeste Sind og den varmeste Nidkjerhed for Kirkens Vel, og om de væsentligste Sandheder var Begges Overbeviisning lige fast. Den Barme og Iver, hvormed begge disse store Mænd talte og virkede for Skolevæsenets Reform, den Maade, hvorpaa de gif frem, og de Grundsætninger, som de fulgte i at opføre den nye Bygning i Stedet for den nedbrudte: disse Omstændigheder ere det, som give den Fæst, vi i disse Dage feire, sin for Skolerne glædelige Betydning, thi vel vilde enhver Reformator af Nødvendighed være bleven bragt til at serge for Skolerne for at skaffe Lærere til de nye protestantiske Menigheder, men der behøvedes Luthers Kraft, Djerthed og Barme for den gode Sag og Melanchthons store Lærdom og Besindighed til at overvinde alle Hindringer og iværksætte Skolernes Reform paa den hensigtsmæssige Maade, paa hvilken den blev udført. Vi kunne ikke negte det, at der af Reformationen selv, skjendt kun ved Mis kjendelse af dens Aand, fremspirede to

Under, som vilde have medført al Skoleunderviisnings og Videnskabeligheds fuldkomne Forfald, der som ei Luther med al sin Landsfyrighed og urokkelige Standhaftighed havde bekæmpet og med temmelig Held besejret dem. Disse to Farer vare den stygge Rovbegjerlighed, som vilde plyndre den catholske Kirkes Rigdomme, men kun for selv at beholde dem, eller anvende dem til lave, egennyttige Hensigter, og Sværmeriets fule Mand, som henrev Carlstad og de andre Billedstormere, og siden Gjendeborne, der vilde indbilde sig selv og andre, at al den saakaldte menneskelige Viisdom var ei blot unødvendig men skadelig for Troen, at al Læsning af hedenske Forfattere derfor burde fjernes fra de Christnes Skoler, og at Manden hjalp mere til at forstaae og forklare Bibelen, end al Sprogkundskab og øvrige Lærdom. Denne Mand, som Sværmerne bestandig beraabte sig paa, indsaae Luther vel var en Merthedens og Egenens Mand, og for at modstaae denne, drev han uophørlig paa Sprogens Studium. Overalt hvor Luthers Raad gjeldte noget, der blev dog en stor Deel af det geistlige Gods anvendt til Skolens Bedste, og denne fik en bedre Indretning. Vel afvege Reformatorerne ingenlunde fra den hidtil gjeldende Grundfætning, at Skolen, som en Datter af Kirken, frem for alt maatte tjene dennes Diemeed, og derfor gif Underviisningen i de efter de vittenbergske Refor-

matorers Raad forbedrede Skoler ikke ud over de hidtil affstufne Grændser. Gjenstandene bleve de samme, som før: Skrivning, Læsning, Christendom og Latin, men hvad der blev vunden for Skolerne bestod deri, at større Interesse blev vaft for Skolevæsenet, at dette blev anseet som en Staten vedkommende Sag, og at den verdslige Dyrighed derfor begyndte at give Anordninger for det, at flere Skoler bleve oprettede i de mindre Byer, som hidtil havde savnet dem, at der blev sørgt for Lærernes bedre Lønning, at Læsningen af de gamle Classiker blev indført, og bedre Lærebøger udarbejdede. Desuden maatte den store Grundsætning for hele Reformationen, at den protestantiske Christen i Troens Anliggender er uafhængig af al menneskelig Autoritet, eller Læren om den evangeliske Frihed, i det mindste i Færstningen have en velgjørende Indflydelse ogsaa paa Underviisningen i Skolerne. At Græsk, Hebraisk, Historie, Mathematik og andre Realia endnu ikke bleve optagne som Underviisningsgjenstande, havde vel fornemmelig sin Grund deri, at man ansaae det for umuligt at skaffe dygtige Lærere i disse Fag, og fandt det derfor raadeligt at henlægge dem til Universiteterne, thi ofte har ellers Luther viist, hvor høi en Priis han tillagde disse Sprog og Videnskaber. For Delsblikket gjaldt det fornemmelig om at afhjælpe den protestantiske Kirkes Trang til Lærere, og den Vig-

tighed, som Reformatorerne gave det latinske Sprog og de i Skolerne optagne Classiker var altid en Forbedring, paa hvilken en fornuftig og tænkende Efterfølgelse kunde bygge videre. Skolens Forhold til Kirken blev da ved Reformationen saa vidt forandret, at dens Styrelse blev Statens Anliggende; thi, da denne bemægtigede sig Kirkens Eiendom, maatte den jo ogsaa overtage Kirkens Forpligtelser mod Skolen. I Følge den Episcopatsret over Kirken, som Fyrsterne nu tiltog sig, maatte de ogsaa sørge for Kirkens Fornødenheder og til disse henregnedes endnu Skolen, som vedblev udelukkende at virke for Kirken. Følge vi nu Tingenes Gang efter Reformationen, saa nedtages vi til at tilstaae, at der meget snart efter sporedes en Standsning i den aandelige Udvikling, eller rettere en Tilbagegang, og denne var ligesaa kjendelig i Skolen, som i Kirken. Man benyttede ei det vundne Gode, men henfaldt snart til de samme Feil, som man selv havde breddet Catholikerne. Reformationen blev anseet for et fuldendt Værk, der ikke videre behøvede at uddannes eller fortsættes, eller man søgte at uddanne det paa den forvendteste Maade. Man fæstede atter hos Lutheranerne, ligesom hos Catholikerne, sin hele Opmærksomhed paa det Ydre og glemte det Væsentlige; det onde Princip i Kirken, Jordistheden eller den legemlige Opsatning og Behandling af aandelige

Gjenstande med alle de onde Følger, som deraf flyde, trængte sig atter ind og vandt stedse mere Herredømmet; man opsporede endog den mindste Afvigelse fra det, som nu skulde være Orthodori, den mindste Tilbeielighed til Calvinisternes Lære, og straffede den vel ei i Almindelighed med Baal, men med Affættelse fra Embede, Landsforviisning og Fængselsstraf; man disputerede om de dunkleste, for den menneskelige Forstand stedse ufattelige Sætninger, og vilde bestemme de Ord, som til deres Fremstilling ene maatte anvendes, og gif herved frem med en dialectisk Spidsfindighed, som ei stod tilbage for de tidligere Scholastiker; man glemte ganske, at om end disse, for Opfinderne selv saa vigtige Ord og Udtryksmaader havde et Slags Værd for dem, som dermed forbandt tilsvarende Forestillinger, bleve de dog for Mængden af de andre Christne tomme Lyd, som Munden fremførte, men som ei opvakte nogen Tanke i Sjelen; man glemte over al den Strid om Ord og Udtryksmaader det største Bud: Kjerligheden. Af de ved Reformationen vundne Goder beholdt man saaledes kun det ene tilbage, som vist nok var vigtigt, naar det atter blev benyttet, nemlig den fra menneskelige Forsælsninger rensede Troeslære: i alle andre Henseender kaldte man sig Lutheraner, men tænkte og handlede som Catholiker. Denne Fordærvelse i Kirken, som var en Følge af den stabile Tidsaand, der

herstede det hele 17de og en stor Deel af det 18de Aarhundrede igjennem, kunde ei blive fremmed for Skolen. Ogsaa denne kom i en sergelig Forfatning, hvorom hele den nyere Historie i alle Lande, og ogsaa i vort eget Fædreland bærer Vidne. Det var kun i enkelte større Skoler, at man efterhaanden optog flere Underviisningsfag, i de fleste mindre blev man ved det indskrænkede Omfang, som Reformatorerne havde bestemt, og alt blev drevet som Sukommelsesfag: Discipelen havde gjort sine Lærere (eller som de ganske passende kaldtes Hørere) fyldest, naar han Ord for Ord gjengav det foresatte Pensum: paa denne mekaniske Maade lærtes Religion, paa denne Maade Latin, og i dette Sprog blev Grammatiken anset for det eneste vigtige: de gamle Forfattere vedblev man vel at læse, men kun for af dem at lære Grammatik og uden synderlig at bekymre sig om Indholdet. Ogsaa her tog man Skallen for Kjernen, Ord for Tanker, som overhoved var den hele Periodes Feil. Disciplinen haandhævedes med den meest despotiske Strengthed og i pedantisk Aand, og derved foranledigedes en uophørlig Modstand og hemmelig Krig fra Ungdommens Side mod dens Foresatte. At denne Skildring (naar man indremmer hæderlige Undtagelser i det Enkelte) ikke er malet med alt for mørke Farver, vil Enhver tilstaae, som har gjort sig noget nyere bekjendt med Skolernes Tilstand i

denne Periode i de protestantiske Lande. Dens Sandhed bevises af de bestandige Klager over Skolerne, af Regjeringernes gjentagne, men som oftest unyttige Bestræbelser for at forbedre dem, af det Tiløb, som Jesuiter-skolerne havde ogsaa fra protestantiske Lande, af de mange Bidrag til enkelte Skolers Historie, som i nyere Tider ere blevne meddeelte i Programmer, og endelig af de Grindringer, som de ældre af vore Medlevende endnu bevare af mundtlige Beretninger om Skolevæsenets tidligere Tilstand, samt af de ikke saa ganske saa Spor af samme, som endnu ei ere bortskaffede. Overilet vilde dog den Slutning være, om Nogen vilde mene, at vi derfor ikke havde saa synderlig Aaledning til Glæde over Reformationen, thi store og i høi Grad vigtige vare de Goder, som fulgte af den, saa væsentlige, at de ved de senere Slægters Feil ei kunde tilintetgjøres, og fordi vi beklage, at de to nærmeste Aarhundreder efter Reformationen ei saaledes gif fremad paa den eengang aabnede Bane, som de burde, og at de i flere Henseender gif tilbage, saa miskjende vi dog ingenlunde, at det tredie Aarhundrede efter Reformationen ei kunde have gjort de Rjempeffridt i Udvikling, som det har gjort, hvis ikke de ydre Betingelser for Aandens friere Virksomhed vare ved Reformationen blevne tilveiebragte. Desuden bør vi jo yde Reformatorerne samme Beundring og samme Erkjendtlighed for deres

store Værk, fordi vi beklage, at det ei blev fortsat og ikke engang tilberlig benyttet af Efterkommerne. Det er hine Mænds rene Villie, sjeldne Dygtighed og utrættelige Virksomhed vi beundre, og det er for det, de dermed have udrettet, vi takke Dem. At Kirkens og Skolens Lærere ei siden handlede i deres Mand, derfor kunne de dog umuligen være ansvarlige. Omtrent fra Midten af det 18de Aarhundrede begyndte atter en bedre Mand at røre sig i den protestantiske Kirke og Skole: Tænkingen vaskes og Tvivl opstod, om man ogsaa hidtil befandt sig paa rette Veie. Tvivl er, som bekjendt, det første Skridt til Forbedring, og hvo der aldrig tvivler, om han handler ret, bliver lettelig ved ubevidst at følge den urigtige Veie. Man vilde nu gjøre sig Rede for Rigtigheden og Sandheden af hvad man hidtil havde antaget og fulgt, og meget fandt man da kunde ei bestaae for den friere Forskning. En Stræben efter at bortfjerne det formeentlig urigtige og forældede og at sætte noget Bedre i Stedet greb alle mere opvakte og nidkjere Kirkens og Skolens Tjenere, men at man i denne Iver undertiden gif for vidt, og ikke sjelden kom paa Afveie, at man ofte nedbred og afskaffede uden at sætte noget virkelig Bedre og Fastere i Stedet, dette er os alle bekjendt, men disse Feilgreb bør ikke afholde os fra at yde disse Bestræbelser den Agtelse, de fortjene. Det er dog

uimodsigeligt, at den Slægt, som aabner sine Dine for de hidtil herskende, falske Anskuelser, og de daglig begangne Feil, og som ærligen stræber at berigtige hine og at rette disse, fortjener, om den endog ikke altid griber til de rigtigste Midler og ikke altid bliver inden for de tilberlige Strauffer, mere vor Afgtelse, end de tidligere Slægter, som vare uden Sands for Manglerne og Feilen, og derfor slet intet gjorde for at afhjælpe og forbedre dem. Den, som gaaer fremad, kan vist nok muligen snuble, og kan ogsaa af Uvidenhed og Hurtighed tage Feil af Veien, medens den, som bliver siddende i sin magerlige Ro, vel er fri for at falde og fare vild, men heller ikke kommer bort fra den Plads, hvor han eengang er. Samtidig med den theologiske Gæring yttrede sig den samme Forandrings- og Forbedringslyst i det hele Opdragelses- og Underviisningsvæsen: ogsaa her indsaac man det Forkeerte og Gensidige i den almindelig fulgte Maade at behandle den opvoksende Slægt paa, og ligesom en berømt Forfatter dengang skrev en Krebsbog eller Anviisning for Forældre til at opdrage deres Børn til at gaae Krebsgang, i hvilken alle Grundsætninger og Exempler vare laante af den daglige Erfaring, saaledes bleve ogsaa i mangfoldige Skrifter Feilene og Ufuldkommenhederne ved det offentlige Skolevæsen og Disciplinen bragt til Alles Kundskab. Ikke behøves det, at

jeg her fornyer Grindringen om de os velbekjendte Overdrivelser og Misgreb, som Underviisningsvæsenets nyere Reformatorer i deres velmeente Iver have gjort sig skyldige i, men jeg vil blot gjøre opmærksom paa, hvorledes ogsaa her den nye Forbindelse mellem Kirke og Skole viste sin Virkning, da det jo var den samme friere Undersøgelses- og Forskningsaand, den samme større Uafhængighed af det hidtil Bestaaende, som yttrede sig i begge. Menneskeheden's Lod er nu cengang Kræfternes Indskrænkning, Svaghed og Ufuldkommenhed, og denne maatte naturligviis oftere spores, hvor Kræfterne bruges, end hvor de hvile. Urigtigt var det saaledes af de nyere Pædagoger, at de vilde udelukke fra Skolerne eller dog for meget tilside sætte de gamle Classiker, at de alt for meget forsemt Hukommelsens Dvælse, og vilde bringe Ungdommen til at demme om mange Ting, som gik langt over dens Modenhed og Fattes Evne: urigtigt var det, at de baade i den huuslige og offentlige Opdragelse lode en alt for slap Tugt aflæse den overdreven strenge, og at de paa flere Maader bidroge til at nære den Selvtillid og Unmæsselse, hvortil Ungdommen af sig selv er alt for tilbøielig, men Billighed fordrer dog, at vi erkjende, at ikke alt det Feilagtige maa tilskrives de Forfattere selv, som vilde sætte et bedre System i Stedet for det hidtil fulgte urigtige, men at meget var Følge af

Misforstaaelser, og af den uforstandige Anvendelse, som ofte blev gjort af deres Sætninger. Overdrivelserne og Feilene virkede en Tidlang til stor Skade i Skolen, som i Kirken, men man fælte omsider Virkningerne, vendte tilbage fra Afveiene, og af den hele Gærings heldige Resultater nyder den nu værende Slægt, og, vi haabe det, mange tilkommende, velgjørende Frugter. For Skolen er det fornemmelig disse: 1) Skolens Forhold til Kirken er bleven næiere og rigtigere bestemt saaledes, at den ikke ene er til for at danne Kirkens Lærere, men har det mere omfattende Formaal at danne Mennesker, at udvikle og forædle den menneskelige Mands Gøner ved Anvendelsen af de Midler, som dertil ere befundne de meest tjenlige. Skolen vedbliver altsaa at understøtte Kirken, for saa vidt den virker til samme Diemeed, som den, men den arbejder ikke ene og umiddelbar for dens Tjeneste. 2) Den ældre, eensidige, i sin gamle Form saa godt som forstenede Humanismus, som antog de gamle Sprog, eller rettere det latinske allene for tilstrækkeligt til at fuldende Skoledannelsen, har maattet vige for den nyere, modificerede Humanismus, som vel med Luther og Melancthon erkjender den classiske Litteratur for den meest hensigtspæssende Grund, der kan lægges for den høiere Mandsdannelse, men indremmer Videnskaberne og enkelte nyere Sprog, men fremfor alt Modersmaa-

lets Dyrkning en saare vigtig Plads i Underviisningen; 3) at Sukkommelsen ei, som før, allene øves, men at de høiere Sjæle=Evner ogsaa tidligent skærpes og anvendes paa passende Gjenstande, og endelig 4) at den pedantisk=strenge Tugt, som gav Anledning til saa mange Misbrug, blev formildet, fordi man indsaae, at den vel i det allerbedste Tilfælde kunde bevirke et Slags udvortes Sømmelighed, men ikke lede derhen, hvortil al Opdragelse og Underviisning bør sigte, til en fornuftig Brug af den menneskelige Frihed, eller til sand Sædelighed. Visse ere disse saaledes vundne Overbeviisninger en ikke ringe Frugt af en mere end 50aarig Gæringsperiode, men vi kunne ingenstunde miskjende, at de nyere Forbedringer i Kirken og Skolen ere udrundne af samme Kilde, og at denne er ingen anden, end den store Begivenhed, hvis Minde vor Skole i Dag fejrer. Det var Tænkning, Forskning, Løselvelse fra det historisk Bestaaende, det var varm Iver for Sandhed og Oplysning, for Retfærd og Menneskevel, der bevægede Kirkens og Skolens Reformatorer i det 16de, som i det 18de og 19de Aarhundrede, men de Sidste kunde ei have virket paa den Maade og med det Held, med hvilket de have virket, dersom ei hine havde, styrede og styrkede af Forsynet, og udrustede med sjelden Kraft, nedbrudt de største Hindringer for den fremskridende Forædling og gjort

de store Ræmpeskridt til Beskrivelse fra menneskelig Autoritet der, hvor det gjelder Menneskets højeste Anliggende.

Vi have saaledes, veiledede af Historien, bemærket, i hvilket Forhold Kirken og Skolen have staaet til hinanden fra begges første Stiftelse indtil vore Dage, og vi have seet, at hver betydelig Forandring enten til det Bedre eller Værre, som er indtruffen i den ene, altid ogsaa har havt Indflydelse paa den anden, og denne Bemærkning maa da lede os til at antage, at, uagtet Skolens Forhold til Kirken nu er saa meget forskjelligt fra hvad det var før, i det den fra fuldkommen Afhængighed er gaaet frem til Selvstændighed, maa der dog bestaae en i begges Natur og Bestemmelse grundet nære Forbindelse mellem dem. Denne Forbindelses Beskaffenhed ville vi endnu stræbe i Korthed at tydeliggjøre os ved at undersøge, hvorpaa den hviler. Vi finde da: 1) at Skolen arbejder til samme Niemeed, som Kirken. Dennes Bestræbelser gaae ud paa at vedligeholde og videre udbrede den christelige Lære, christelig Tro og christelig Wandel paa Jorden, og den humaniserende Skole i christelige Lande, hvad enten den er Almue-, Borger- eller lærd Skole, kan vist nok ogsaa sætte sig andre underordnede Formaal, men det for dem alle, og for de enkelte Grene af deres Virk-

somhed fælleds Diemeed kan ei være forskjelligt fra Kirken. Begge ville føre Menneſteslægten ſin Beſtemmelſe, den høiſt mulige Uddannelse og Forcædling nærmere, og de adſkille ſig kun fra hinanden derved, at Skolen udſtrækker ſin Virkſomhed til mange flere Arter af menneſkelig Viden og Konſt, men indſtrænker den i Tid til Barndommen og den tidligere Unglingsalder, Kirken derimod ſtrækker ſig i Tid ud over Menneſkets hele jordiske Tilværelſe, modtager det ved første Indtrædelse i Livet og følger det til Graaven, men indſtrænker derimod ſin Virkſomhed, ſom Læreaſtalt til de Kundſkabers Meddelelſe, ſom ſtaaer i nærmest Forbindelſe med Menneſkets aandelige Natur og dets Forhold til den uſynlige Verden. Skolen opdrager ved Underviisning, modtager Barnet, ſaaſnart det paa den Maade kan dannes, ever, udvikler og ſtærper ſaavel dets lavere, ſom høiere Sjele=Evner, bibringer det Kundſkab, virker, ſaa vidt muligt, til dets Villies Forcædling, og alle diſſe Skolens Beſtræbelſer føre, ſaavidt de lykkes, til det ſamme Maal ſom Kirken, thi jo mere Mandens Kræfter udvikles og ſtyrkes, deſmere bliver Menneſket, forudſat at Hjertets Forcædling ei tilſidesættes for Forſtandens Udvikling, ſkicket til at opfatte Chriſtendommens Sandheder i deres Sammenhæng og Forbindelſe, til at føle det Store og Dphæiede i dem og til at eſterleve dem. Urigtig vilde denne Fore=

stilling om Skolens og Kirkens Samvirken til sælleds Maal være, dersom Deres Mening var grundet, som antage, at Videns og Tro ere hinanden modsatte, at hin opblæser Mennesket, og berøver det den Ydmyghed, som udfordres for at troe, som en Christen ber. Denne Fordom er den fornuftige og tænkende Christen uværdig, men at den kunde opstaae, og at den endnu kan vedligeholde sig hos Mange, maa forklares af de flere sørgelige Erfaringer, som synes at tale for Sandheden af denne Mening. Dog siger os en indre Stemme, at det ei kan være muligt, at der skulde være en saadan Strid mellem de menneskelige Evner, at de ei kunde harmonisk udvikles, eller en saadan Modsigelse mellem de Fordringer, som det alvise Forsyn gjør til sine fornuftige Skabninger, at disse, i det de stræbe at opfylde den ene, nødvendig skulde gjøre det umuligt for sig at tilfredsstille den anden. Feilen kan ikke ligge i Tingenes Indretning, men maa søges hos Menneskene, og vil da findes at have sin Kilde 1) i et vrangt, misforstaaet Begreb om Tro, eller 2) i Skolens urigtige Fremfærd, naar den eensidigen lægger an paa Forstandens Skarpelse og paa Kundskabs Foregelse, og forsemmer Hjertets og Villiens Forædling, i det den urigtigen affondrer Underviisning fra Opdragelse, eller 3) hvad der alleroftest er Tilfældet, i Mangel paa harmonisk Samvirken mellem Kirke, Skole, Stat,

Familieliv og alle de mange Omstændigheder, som indvirke paa Mennesket. Overveie vi hvor ofte enhver af disse Feil begaaes, hvor stor især Modsigelsen er mellem mange af Statens og det daglige Livs Indretninger paa den ene Side, og Kirkens og Skolens Fordringer paa den anden, hvor ofte Skylden kan ligge hos det enkelte Menneske selv, som ikke kan eller ikke vil betvinge de falske Retninger i sin Character, som ere Følge af Videnskabernes og Sandsernes tidligere befæstede Herredømme, saa ville vi let kunne forklare os det, at en saadan Strid mellem Videnskab og Tro, som gjør, at den ene nedbryder den anden, ofte virkelig findes, og endnu oftere synes at findes. Mod slige nedslaaende Erfaringer kunne vi jo da ogsaa sætte mangfoldige andre glædelige, som vise, at Mænd af den sjeldneste videnskabelige Uddannelse have forenet udstrakt og grundig Videnskab med den frommeste, barnlige Tro, eller været de lærdeste Mænd og tillige de oprigtigste Christne. Netop de store Mænd, til hvilke vore Tanker i disse Dage saa ofte ledes hen, Luther, Melancthon, Bugenhagen, Tausen og de mange flere Reformationens Heroer ere jo overbevisende Exempler herpaa, og hvo af os skulde ikke i sin egen Erfaringss Kreds være truffen sammen med flere Ugteværdige, hos hvilke Videnskab og Tro staae i glædelig Harmoni, naar vi kun vogte os for at give Ordet

Tro en alt for indskrænket Betydning. Naar da Erfaring synes at modsiges af Erfaring, hvo vilde da ikke hellere foretrække enhver anden Maade at forklare denne Modsigelse fremfor den, som maatte nedbryde vore Forestillinger om Skaberens Wiisdom? Sin Fordom vilde vi da overlade til den aldeles uanfærdige, til den tankeløse eller af zelotisk Iver forblindede Hob, og hvor vi troe at spore det sørgelige Misforhold, der vilde vi hellere tilskrive det Menneskenes Feil end Alstyrerens, i hvis aandelige Rige der visselig ligesaa lidet som i det physiske findes nogen virkelig, men kun en tilsyneladende Strid. Er det nu vist, at vi i denne vor jordiske Tilværelse, hvor alle vore Bestræbelser, endog de hypperste maae bære Præget af menneskelige Kræfters Indskrænkning og Svaghed, ingeninde maae ansee Reformationen i Kirke og Skole for fuldendt, og at vi derfor vilde forsynde os mod de herlige Mænds Minde, som for 300 Aar siden virkede for os og Efterslægten, dersom vi ikke fortsatte deres Værk, saa er her endnu saare meget at arbejde for, mange Hindringer at bortrydde, mange Forbedringer at indføre, ei blot i Kirken og Skolen selv, men ogsaa udenfor disse i de borgerlige og huuslige Indretninger, om Alt skal bringes til ikke at virke som stridige Kræfter mod hinanden, men derimod understøtte og tjene hinanden. Fra Kirkens Side maa denne fortsatte Refor-

mation gaae ud paa steds mere at berigtige og bringe til fornøden Klarhed Begrebet af det fleertydige og saa ofte misbrugte Ord: Tro, og tilveiebringe større Enighed i Forestillingerne om, hvem der med Rette kan kaldes Christen, og hvem der er dette Navn uværdig, for eengang at ende de mange forargelige Stridigheder og ufjerlige Domme, som denne Ubestemthed foranlediger. Skolen maa for at fortsætte hvad den ved Reformationen vandt, steds mere gjennemtrænges af den Overbeviisning, at det er dens Opgave ei blot at virke til de intellectuelle Børns Udvikling og Forædling, men fremfor alt paa Hjertet og Villie, og at den derfor kun halvt opfylder sin Bestemmelse ved at ansee sig som Underviisnings- og ei tillige som Opdragelsesanstalt. Ogsaa Staten paastjønner ikke hvad den ved Reformationen erholdt, dersom den ei mere og mere bortfjerner fra sine Indretninger Alt hvad der hindrer og modarbejder Kirkens og Skolens Virksomhed, og hvoraf vel Noget er Levninger fra ældre Tiders mindre tydelige og rigtige Indsigter om Forholdet mellem disse Institutioner, men Meget ogsaa først i vore Tider er indført som Følge af en mere ureligiøs og ukirkelig Mand.

Den nye Forbindelse mellem Kirke og Skole grunder sig 2) derpaa, at de stræbe fremad mod

deres fælleds Maal paa en lignende Maade, i det de Midler, som de anvende, og Maaden, hvorpaa de anvende dem, ere i de fleste Tilfælde de samme. De ville begge bibringe Kundskab, vække, styre og lede Følelsen, rette og breie Villien og styrke Kraften til det Gode, og dette ville de udrette ved Ordets Magt. Ved Ordet, som gaaer fra Hjertet og naaer til Hjertet, virke baade Kirkens Lærere og Skolens, og kun for at bortfjerne Hindringer gribe de til udvortes disciplinariske Midler. Sin straffende Magt har Kirken i vore Dage endog aldeles ophørt at anvende, fordi denne efter Tingenes nuværende Stilling vilde medføre mangfoldige Misbrug og sandsynligent stifte mere Ondt end Godt, og den borgerlige Regering derfor har overtaget dens Udøvelse tilligemed Kirkens øvrige udvortes Styrelse. Begge, Skolen saa vel som Kirken, virke da ved aandelige Midler paa den menneskelige Aand, og ere begge overtydede om, at det Gode, som de ville udrette, Menneskets Forberedelse og Dannelse for mere end denne Verden, vel kan understøttes og fremhjælpes ved udvortes Foranstaltninger, men at det dog fornemmelig maa udgaae fra Menneskets frie Beslutning, og at derfor deres fælleds Stræben maa have til Formaal at bevæge Mennesket til at ville det Gode og at ville det med Kraft. Uagtet begge derfor ønske, at deres ud-

vortes Stilling maa efterhaanden bringes dertil, at Hindringerne for deres Virksomhed, som ligge uden for dem selv, blive altid svagere, saa at Stat, Kirke, Skole og Huusliv maa stræbe mere til samme Maal end hidtil, saa glemme de dog aldrig, at Hovedsagen altid vil beroe paa det aandelige Liv, som rører sig hos Kirkens og Skolens Lærere selv, thi kun Manden berøver Manden, og hvor denne skal ledes hen paa rette Wei, der maa Lederen og Styrreren selv have betraadt denne. Allerede i legemlige Konster og Færdigheder er det vanskeligt nok, at en Lærer ved blot at give Regler og Forskrifter kan lære en Anden det, som han ei selv forstaaer at udøve, men det lader sig dog gjere: i det Aandelige er det derimod ei tænkeligt, at Nogen vil kunne meddele en Anden, hvad han selv ei har, vil kunne overbevise en Anden om Sandheden af Det, han selv ei troer, eller bringe en Anden til den Reenhed i Tænkemaade og Wandel, som han selv ei besidder. Her er da atter en viid Mark aaben for vedvarende Reformer i Kirken og Skolen, naar alle de Foranstaltninger, som træffes i dem, skulle bære Vidne om, at deres Styrrere, Ledere og Lærere ere lige gennemtrængte af den Sandhed, at begges Arbeide maa, som aandeligt, udføres med Mand og Ord, og at det aandelige Liv, som skal røre sig i Menighed og

Skole, maa udgaae fra beggeſ Lærere, for hvem det derfor bliver det ene Nødvendige hoſ ſig ſelv at vedligeholde dette Liv.

Endelig ſtemme Kirke og Skole 3) overeens deri, at de, ſom beregnede paa Menneſkets aandelige og evige Tilværelſe ere for ſaa vidt naſhængige af Tingenes udbortes Stilling, af den borgerlige Forfatning og Statens Indretning, at de kunne beſtaaе og virke under enhver Tingenes Orden, naar der blot er en Orden. Overalt, hvor Menneſkene have arbeidet ſig ſaa vidt ud af Barbariet, at de kunne modtage aandelig Sandhed, der kan Chriſti Lære forkyndes, der kan en Kirke ſtiftes og Skoler oprettes, og da den menneſkelige Natur altid bliver den ſamme, ſtedſe har ſamme aandelige Trang og ſkal ledes frem mod ſamme Maal, ſaa maa det, ſom ſkal afhjælpe denne Trang, ſom ſkal lede Menneſket frem mod ſin Beſtemmeſe, kunne finde Sted og virke under alle Forandringer i de udbortes Vilkaar, i Staternes Former. At der er en Stat, en paa Love og deres Haandhævelse grundet Retsforfatning, er vel en nødvendig Betingeſe ſom for al Menneſkehedens Fremſriden i Almindelighed, ſaaledes for Kirkeſ og Skolens Virkſomhed i Eærdeleſhed, men hvad Form Staten har, om den ſtyres af En eller af Flere, om den er ſtor og mægtig, eller indſtrænket

inden for en Byes Mure og uden al politisk Indflydelse, dette er Kirken og Skolen, som saadanne, uvedkommende, thi de have med Mennesket at gjøre, og dette's Natur bliver under alle Forandringer den samme, dets aandelige Trang bliver uforandret, og denne bliver tilfredsstillet ved de samme Midler, naar der blot gives en Stat, en retlig Forfatning, og en tvingende Magt, som beskytter Enhvers lovbegrundede Ret. Vi finde derfor ogsaa, at siden Christendommens Stiftelse har Kirke og Skole bestaaet, skjendt mere eller mindre frie i deres Virksomhed, under de forskjelligste Statsformer, naar kun den ydre Sikkerhed er forhaanden. Selv Despoten agter og skaarer sædvanlig disse Stiftelser, skjendt han som oftest kun gjer det af Klogskab og af Hensyn til egen Sikkerhed, og han derfor ogsaa ønsker at have Indflydelse paa deres Indretning, og herved tvinger den aandelige Frihed, som i dem bør herske. Som der gives en ecclesia pressa, gives der ogsaa en schola pressa, men de bestaae dog begge midt under Trykket, og samle ofte under samme en desto større Kraft til bedre Tider. Kun Krigen i dens værste Form og Pebelherredømme i dets rædsomste Udartelse, saadan som vi have oplevet det i den franske Revolutions første Aar, have enkelte Gange, men da kun for kort Tid, bevirket en fuldkommen

Ufbrydelse i Kirkens og Skolens Virksomhed, thi snart have Menneskene atter felt, at de have en Mand, som ei lader sig paa sit Gebeet tvinge ved Love eller dræbe ved Sværd, men som efter en kort Forvildelse hæver paa ny sin Forrang over Egemet. De største og viseste blandt Folkenes Styrere have stedse indseet dette, og for at Kirkens Indflydelse kunde, saavidt muligt, vedblive at vise sig kraftig selv under Krigene, altsaa under en saadan Tingenes Stilling, hvor denne Indflydelse allermest kan behøves som Modvirkning mod den større Frihed som da maa gives Menneskets dyriske Natur, have de indført Gudsdyrkelse i Felten; ja en af Verdens største Mænd, som just derfor staaer i Historiens Række endnu ikke overstraalet af nogen sildigere Helts Glans, fordi han ærede Menneskets aandelige Natur, Sverrigs store Gustav Adolf, forsøgte endog at lade Skolen fortsætte sin Virksomhed midt i Keiserens Tummel ved de Feltskoler, han indførte, og at han ønskede dette og en Tid lang gjorde det muligt, er et af de største og hæderligste Træk af hans Character. Sandelig! det er ei til vor Tids Ære, at man i denne Henseende er afvegen fra Forsædrenes ærværdige Skik, at man just i de største og ved krigerisk Stordaad berømteste Hære har afskaffet Feltgudstjenesten, og altsaa just der, hvor man er ned-

saget til at give Menneskets dyriske og sandfælige Natur friere Epillerum, har berebet det det eneste kraftige Middel til at forhindre det fra ganske at synke ned til Dyret, ja under det. Det er et særgeligt Segn paa den Miskjendelse af Menneskets Værd, som Borger af et aandeligt og evigt Rige, som unegtelig hos de nyere Slægter har vilst sig langt kjendeligere end før. En Afvigelse fra Reformatorerne's Aand kunne vi her ikke dølge for os, og i det vi tilbagefalde disse Mænds Minde bør denne Grindring ei være usfrugtbringende for Fremtiden, men vise sin gavnlige Indflydelse til at gjenindsætte Aanden i sin Ret over Legemet, og saavidt muligt forege Kirkens og Skolens gavnlige Indvirkning paa de menneskelige Anliggender.

Dette er da den af alle Tider og Omstændigheder uafhængige Forbindelse mellem Kirke og Skole; dette er nu Forholdet mellem dem, som det har dannet sig i de protestantiske Lande i det sidste Aarhundrede. Det er grundet i begge Stiftelsesens Væsen og maa derfor bestandig vedblive: De have begge samme Formaal, de anvende de dem betroede Midler paa samme Maade og ere uafhængige af Tingenes ydre Stilling, fordi de have med Menneskets høiere Natur at gjøre. Hvo der vil løse denne Forbindelse endnu mere end det hidtil er skeet, han mis-

kjender begge Stiftellers Natur, og handler ei efter Reformatorerne's Grundsætninger.

Den lutheriske Kirke og Skole i Danmark har begyndt sit fjerde Aarhundrede, og derfor opstiger over hele Landet rørt Hjerter's Tak til Gud for vor Befrielse fra det tungeste af alle Aag, det som trykker Manden ned, men ved hver stor Tidsafdeling see vi ei blot tilbage over den Tid, der er spunden, men vi vende vort Blik ud over Fremtiden, og med vor Tak forbinder sig Duffer og Venner. O, maatte det i det Aarhundrede, som nu er begyndt, mere og mere blive en fast Overbeviisning hos Kirkens og Skolens Lærere, at hvad der tjener til deres Fred er den næieste Samvirkning i samme Land og til samme Maal. Kirken glemme det ingensinde, at den harmoniske Uddannelse af Sjelens Evner, som just er Skolens Bestræbelse, aldrig kan andet end være til Kirkens Bedste, da den rette Videnskab aldrig kan lede fra christelig Tro og Ydmyghed, men just maa befordre dem, og Skolen befæste altid mere hos sig den Overbeviisning, at al dens Kundskab og Lærdom er Tant, naar den ikke leder Barnet og Unglingen til samme Maal, som Kirken, til Villiens Reenhed og ægte Sædelighed. Begge have gjort sørgelige Erfaringer om, hvorhen det leder, naar den ene forsøger at løsrive sig fra Forbindelse med

den anden. Vil Kirken fjerne sig fra Skolen, Troen fra Videt, da hengiver den sig i Sværmeriets Bold, og Mysticismen i dette Ord's sletteste Betydning, mod hvilken Luther og Melanchthon kæmpede med al deres store Mandskraft, vinder atter Seier. Derfom Skolen vil løsrive sig fra Kirken, da synker den ned til at være en blot Afrettelse til lavere, jordiske Diemeed, og ved begge disse Misgreb ville ei blot Kirken og Skolen ganske forfeile deres Hensigt, men selv Statens Sikkerhed staaer Fare og Menneskets hele jordiske Tilværelse taber alt det Store, Betydningsfulde og Hellige, som ene giver den Værd. Maatte Kirken og Skolens Lærere altid mere overbevise sig om, at de kun da værdigen benytte de Velgjerninger, som ved Reformationen bleve os til Deel, naar de bestræbe sig for altid at gaae videre frem paa den af Luther og Melanchthon, af Bugenhagen og Tausen først aabnede Vej. Aldrig ansee de derfor Reformationen for fuldendt! Den var vist nok et Værk af Gud. Det var hans alvise Villie, som fremkaldte den, det var hans Kraft og Styrelse, som beskærmede og ledede den, og derfor kunde den bestaae i Kampen mod den sterke jordiske Magt, men den var ogsaa Menneskeværk; den blev udført af Mænd, som vel havde usædvanlige Gæver, og sjelden Kraft, men dog vare almindelige menneske-

lige Vilkaar underkastede, fælte deres Kræfters Indskrænkning, og ikke altid modstode Eidenstabelighedens Fristelser. Derfor kunde deres Værk lige saa lidet, som noget andet menneskeligt, være fuldendt. Sandheden boer kun hos Gud. Den blev forkyndt ved hans Søn, vor himmelsendte Frelser, men vi svage Mennesker maae ikke troe her, paa dette lave Standpunkt, at kunne opfatte den i al sin Klarhed og Reenhed. Vor Stræben er Sandheds Erkjendelse, men alt hvad vi tør haabe her at erkjende er enkelte Sandheder: disse have Reformatorerne atter fremdraget fra det Mærke, hvori Egennytte og de laveste Eidenstaber havde skjult dem, men i det vi glæde os herover, erkjende vi tillige, at de enkelte Sandheder, i hvor store og vigtige de end ere, dog ikke ere Sandheden selv, ikke er den hele Sandhed, at denne vel er vort bestandige Maal, at vi mere eller mindre kunne nærme os til den, men ikke naae den, før vi komme til dens rette Hjem.

Du o Kraftens og Viisdommens Gud! tag Du fremdeles i Din Baretægt vort elskede Fædreland og vor dyrebare, alderstegne Konge! Styrk Du Ham saaledes, at Han i de Aar, Du endnu vil skjenke os Ham, kan vedblive som hidtil at virke til Bedste for sit Land og Folk! Ofte glæde Du Ham ved at lade Ham see Frugterne af de mange Anstalter, som

i hans lange Regjering ere trufne til Oplysnings- og Kundskabs Udbredelse i alle Classer af Borger- samfundet!

Vor elskede Dronning og det hele Kongehuus være under Din Beskærmelse.

Lad den danske Kirke og den christelige Skole aldrig savne dygtige, samvittighedsfulde og nidkjære Lærere, og velsign Du deres redelige Bestræbelser! Derom anraabe vi Dig, og tillidsfuld vente vi Bøn- høreelse af Dig Vor Fader! o. s. v.

Før og efter Talen bleve nedenstaaende, af
 Hr. N. Krossing forfattede, Choraler affjungne
 af Skolens Disciple:

Før Talen.

Mel. Vor Gud han er saa fast en Borg.

Dit Ord, o Gud! fra Pol til Pol
 Din Helligaand beskytte!

Det oprandt under Naadens Sol

Før Orken, Borg og Hytte:

I Øst det fæsted Rod

Med Jesu Christi Blod;

Om Korset i hans Død

Af Engletunger lød:

Guds Søn, den Elskelige!

Det toned smukt i Herrens Navn,

At Børn skal Riget eie,

At Himlen er vor Fødestavn,

At did gaaer Frommes Veie.

Forjættelsen er hørt,

Da vi til Daab blev ført,

Og paa vor Skolegang

Det Livsens Ord gjenklang:

Forsoneren har seiret!

Vi vandred frem i Tidens Bog,
 Og hørte Mindets Tale;
 At Lysset svandt, hvor Skyer drog,
 At Sandhed laae i Dvale.
 Med Paven's Magt i Rom
 Den falske Lære kom;
 Da blev ei Kilden brugt,
 Og Bogen var tilluft,
 Bildfarelsen fik Mæle.

Saa mørk, vi saae, er ingen Nat,
 At Dagen jo oprinder;
 For Overtro blev Skranker sat,
 Ei Lænker Sandhed binder.
 Men før Dit Lys frembrød,
 Det voldte Qual og Død;
 I Morten Luther fandt
 Dit Ord en Helt, som vandt:
 Hans Sværd og Skjold var Skriften.

Trehundred Aar gjenslød Dit Ord
 Med Kraften, Sandhed eier,
 Fandt let en Wei til høie Nord,
 Og vandt en herlig Seier.
 I Livets Morgenstund,
 Med Tak af Barnemund,
 Erkjendtligt loves her
 Hjemgangne Fædres Færd:
 Ved Skolen seired Kirken.

Efter Talem.

Mel. Første Vers af Thaarups Hymne.

D Gud, Du hører Barnets Røst,
 Du er jo selv Usødtes Trøst,
 Fra Dig, vort Ophav, Alt udrinder,
 Hos Dig vor Tanke Hjemstavn finder;
 Dit Ord er Lyset paa vor Vej,
 Trygt kan vi gaae: Du svigter ei!

D Gud! naar Barndoms Tid er endt,
 Og Sædens Frugt skal vorde kjendt,
 Lad Alt, vi her af Dig modtage,
 Fuldbyrde Høst for sene Dage!
 Det være Maalet for vor Vej:
 Gud var vort Skjold, vi svigted ei!

Kort Skolekrønike for de fire sidste Aar fra Efteraaret 1833, som Tillæg til de i Programmet for 1824, 1825, 1829 og 1833 meddeelte Bidrag til Bordingborg Skoles Historie.

I de efter Skolens Omdannelse i A. 1819 herfra Dmitteredes Stilling er, saavidt vides, i de fire sidste Aar indtruffen disse Forandringer:

Eben Christopher Meldal er Sognepræst for Gullbjerg og Herre Sandager Menigheder i Skovbye Herred i Fyens Stift.

Diderik August Holberg er Forstander og første Lærer ved Skolelærer-Seminariet i Skaarup i Fyens Stift.

Jens Georg Schiødte er ordineret Catechet i Ringsted. Christopher Nyholm er Eier af Hovedgaarden Baggesvogn i Aalborg Stift.

Severin Michelsen er ordineret Catechet i Faaborg. Peter Prytz tog i A. 1835 theologisk Embedsexamen med Laud. og er nu Huuslærer i Jylland.

Søren Bloch Suhr er Adjunct ved Ribe Cathedralskole, og tog den philosophiske Doctorgrad ved Universitetet i Kiel.

Christopher Nyrop er Bestyrer af et Underviisningsinstitut i Njege.

Johannes Ernst Nyrop er practiserende Læge i Nykjøbing paa Morsø.

Lucas Dall er Assistent ved Gouvernementet paa Kysten Guinea.

Carl Just er Skolelærer i Udesundbye i Sjællands Stift.

Carl Busch er Skolelærer i Overvindinge i Svendborg Sogn i Sjælland.

Hans Jacob Fraas er Landmand i det nordvestlige Sjælland.

Vilhelm Lafjer tog i A. 1836 theologisk Embeds-examen med Haud ill.

Samuel Fredrik Carl Nyholm er Procurator ved Hof- og Stadsretten i Kjøbenhavn.

Christian Leberecht Tobiesen er Sognepræst til Hodde og Listrup i Ribe Stift.

Niels Olsen tog theologisk Embeds-examen med Haud illaud. og er Huuslærer paa Lindenborg i Jylland.

Henrik Christopher Glahn tog i A. 1835 theologisk Embeds-examen med Laud. og er Huuslærer hos Pastor Holst i Elmelunde paa Møen.

Carl Boesen tog i A. 1835 theologisk Embeds-examen med Laud., blev fort efter personel Capellan for Maglebye og Holtug Menigheder i Stevns Herred, og er nu Hjælpepræst hos den anden Præst ved Roskilde Domkirke.

Carl Vilhelm Prytz tog theologisk Embedseramen i A. 1837 med Haud ill. og er nu Huuslærer i Jylland.

Vilhelm Ehrenreich tog theologisk Embedseramen i 1835 med Laud., og er nu Huuslærer paa Saarnholm i Sjælland.

Just Georg Valdemar Aagaard tog juridisk Attestats i 1835 med Laud. I Foraaret 1837 forpagtede han Hovedgaarden Vinnitz under Grevsfabet Knuthenborg i Lolland.

Hans Peter Coster Dorph tog theologisk Embedseramen i 1835 med Laud. og er Huuslærer hos Proprietair Lutein paa Marienborg paa Møen.

Jens Henrik Valdemar Møller tog i 1836 chirurgisk Examen med første Character og er nu practiserende Læge i Nykjøbing i Odsherred.

Edvard Westengaard tog i 1836 theologisk Embedseramen med Laud.

Christian Joachim Møller tog samme Aar theologisk Embedseramen med Haud ill.

I Aaret 1833 dimitteredes herfra 6 Candidater:

Julius Jessen fik Laud. Studerer Jura.

Hans Henrik Licht fik Laud. Studerer Theologie.

Mathias Wasard fik Laud. Studerer Jura.

Niels Saabye fik Laud. Gr. Huuslærer paa Odstedgaard i Jylland.

Lauritz Terpager Staal fik Laud. Studerer Jura.

Thorwald Marsleff fik Haud ill. Studerer Jura.

I Maret 1834 dimitteredes 4 Candidater:

Ludvig Laftjer fik Laud. Studerer Theologie.

Christian Severin Orsleff fik Laud. Studerer
Theologie.

Christian Hermann Schmiegelow fik Haud ill.
Studerer Chirurgie.

Fredrik Hofmann Jürgensen fik Laud. Studerer
Theologie.

I Maret 1835 dimitteredes 3 Candidater:

Ambrosius Johannes Meldal fik Laud. Studerer
Theologie.

Franz Michelsen fik Haud ill. Studerer Chirurgie.

Henrik Hofmeyer fik Laud. Studerer Theologie.

I Maret 1836 dimitteredes 3 Candidater:

Andreas Djurhuus fik Laud.

Johan Peter Lund fik Haud ill.

Anton Henrik Schrøder fik Haud ill.

Disciplenens Antal var ved den offentlige Examen
i Maret 1834 41.

— 1835 35.

— 1836 45.

— 1837 49.

Ved det nye Skoleaars Begyndelse i October
1833 blev Skolen berøvet to af sine ældste Lærere:
Overlærerne Grønlund og Kielsen. Den første var

af Hans Majestæt allernaadigst beskikket til Rector ved den lærde Skole i Solbing, og Overlærer Kielsen frasagde sig ved samme Tid sine Forretninger, som Timelærer her ved Skolen, for med sin Familie at flutte til Kjøbenhavn. Han havde fra Skolens Reform i A. 1819 givet Underviisning i Mathematik og Naturhistorie og siden ogsaa i Geographi indtil hans svækkede Helbred bevægede ham til at forlade denne Stilling. Overlærer Grønlund var bleven ansat som Adjunct ved Middelskolen i A. 1810 og 1820 udnævnt til Overlærer. Lærerskifte er sædvanlig ikke fordeelagtigt for en Skole, og ogsaa denne gang beklagede vi disse to agtværdige, nidkjære og duelige Læreres samtidige Vortgang, som i saa mange Aar havde helliget denne Skole deres Tid og Kræfter. Længe ville de leve i venskabelig og erkjendtlig Erindring hos Medlærere og Disciple. Deres Plads blev værdigen udfyldt ved de to nye Lærere, som samme Efteraar tiltraadte deres Forretninger her. Til Overlærer i Hr. Grønlunds Sted behagede det Hs. Majestæt allernaadigst at udnævne den ved sin grundige, philologiske Lærdom bekjendte Hr. Fredrik Lange, Forfatter af den i saa mange Skoler og Instituter indferte græske Grammatik, og i Hr. Kielsens Sted blev som Adjunct ansat Candidat i Theologien, Hr. Ferdinand Baumann, der overtog Underviisningen i Mathematik, Naturhistorie og Tydsk.

Da Pastor Boesen, der hidtil havde været Skolens Regnskabsfører og Casserer, i Slutningen af Marts 1833 blev kaldet til Sognepræst for Urtang Menighed i Ribe Stift, antog Forstanderskabet i hans Sted Adjunct Westengaard til at være Skolens Regnskabsfører.

I Marts Maaned 1834 døde Kirkesanger og Skolelærer Groth, som siden 1820 havde givet Underviisning i Skrivning i de tre nederste Classer. Denne Underviisning blev nu deelt imellem Adjunct Baumann og Tegnelæreren, Lieutenant v. Barth saaledes, at hver af dem gav fire Timers ugentlig Underviisning mod den for Lærere sædvanlig bestemte Godtgjørelse.

Efter nogle Maaneders Sygelighed døde den 25de October 1834 en af vore haabefuldeste Disciple, Fredrik Christian Skeel, kun 15½ Aar gammel og kort efter at han var opflettet til fjerde Klasse. Tidlig rebede han en i sjelden Grad opvakt og livlig Mand og en brændende Videbegjærighed. Den raske Fremgang han gjorde i de lavere Classer berettigede til de glædeligste Forventninger om den fremtidige, endnu skjønnere Udvikling af hans herlige Gaver, da til inderlig Sorg for Alle, som kjendte ham senere, den i Ungdommen saa heist farlige Brystshygge angreb ham og førte ham saa tidlig til Graven.

I November s. A. blev Adjunct Gad kaldet til Sognepræst for Estvad og Rønbjerg Menigheder i Ribe Stift, og i hans Sted blev ansat som Adjunct Gand. i Theol. Christian Høstrup Qvortrup.

Ifølge Bestemmelsen i Statsraad Schous Ga-
vebrev af 11te Januar 1823 skal en Femtedeel af
Legatets aarlige Renter opsamles til Capitalens For-
øgelse. Denne Incrementsum, som længe henlaae
ufrugtbringende i Dplagscasen, blev fra Begyndel-
sen af Maret 1831 udsat til Forrentning i Møens
Spare- og Laanebank, og i Sommeren 1834 var
den saa meget forøget, at der for den kunde ind-
kjebes en kongelig Obligation paa 100 Rbdlr. Le-
gatet udgjør altsaa en 1100 Rbdlr., og dets Renter
vare i Maret 1834 tildeelte Disciplen Ludvig Lafer,
i 1835 Ambrosius Johannes Meldal, i 1836
Andreas Djurhuus og fra 1837 Julius Burd.
Legatet kan oppebæres i tre Aar, men i 1835 og
1836 har det været givet til Disciple, som vare saa
nær ved Dimissionen, at de kun i eet Aar kunde
nyde godt af samme.

I Sommeren 1835 blev der gjort en heldig
Begyndelse til at afhjælpe Savnet af en Naturalie-
samling. Der viste sig nemlig Veilighed til for bil-
ligt Kjøb at skaffe Skolen en Samling Conchylier
og omtrent 50—60 forskellige Mineralier, og denne

Samling er siden ved Lærernes nidkjere Bestræbelser forøget med 30—40 indenlandske Fuglearter med tilsvarende Æg og med en Deel indenlandske Coleoptere, som tildeels ere samlede af Disciplene i de to nederste Classer, som have Underviisning i Naturhistorien.

For at der aarligen kunde udredes fire Stipendier, hver paa 20 Rbd. og et mindre paa 15 Rbd., havde det hidtil været tilladt, at der maatte af Skolecasjen udbetales aarligen 15 Rbd. til Stipendier, men ved Directionens Skrivelse af 21de Nov. 1835 blev det bestemt, at dette Tilskud af Skolecasjen til Stipendiefondet herefter kun kunde bevilges i det Tilfælde, at nogen, saavel ved Evner, Flid og Cædelighed, som i Henseende til Trang særdeles kvalificeret Discipel uden saadant Tilskud maatte undvære det Stipendium, hvortil han maatte være trængende, men at Stipendierne ellers skulle indskrænktes til de 80 Rbd., som kunne udredes af Stipendiefondet selv. Under disse Omstændigheder er det saa meget glædeligere at Stipendiefondet i de sidste Mar er bleven forøget med 300 Rbd. meest af hjemfaldne Oplagssummer.

Under 28de October 1836 behagede det Hans Majestæt allernaadigst at udnævne Skolens Rector til Ridder af Dannebrogordenens fjerde Klasse.

Efter Indbydelse af det philosophiske Facultet ved Kjøbenhavns Universitet forsvarede Overlæreren, Herr Fredrik Lange, ved Universitetets Reformationssfest sin for den philosophiske Doctorgrad skrevne Disputats: de causis casuum, og blev derpaa creeret til Doctor i Philosophien.

Som en særdeles glædelig Følge af Reformationssfesten maa det ansees, at Sangunderviisning blev indført her ved Skolen. Den Forberedelse, som maatte finde Sted for at Disciplene passende kunde udføre Choralerne vakte hos adskillige af dem megen Interesse for Sangen, og paa Rectors Indstilling tillod Directionen, at Gymnastiklæreren, Hr. Lind, som ved denne Leilighed havde indøvet og anført Disciplene, maatte antages som Syngelærer for at give tre Timers ugentlig Underviisning. Med 1ste Februar 1837 begyndte denne Underviisning.

Da det ofte var indtruffen, at Disciple, som ellers i enhver Henseende vare modne til at opslættes til fjerde Klasse, dog endnu stode tilbage i Skrivning, hvilket især var Tilfældet med dem, som fra Privatunderviisning kom ind i en af de høiere Classer, saa tillod Directionen i October 1836, at der ugentlig maatte gives to Timers Underviisning i Skrivning for de Disciple af fjerde Klasse, som endnu trængte dertil.

Tallet paa de Disciple, der have havt Fripladser og oppebaaren Stipendier, udgjorde i

Maret 1834 . . .	19,
— 1835 . . .	20,
— 1836 . . .	16,
— 1837 . . .	17.

Skolens Bibliothek er bleven foreget aarligen deels med de fra Directionen nedsendte Bærker, og deels med de Skrifter, som ere blevne anskaffede for den Sum af 40 Rbdlr. som af Skolens Casse aarligen er bleven udbetalt til Bibliothekets Forsørgelse. Pastor Maschou her i Bordingborg har, i Anledning af Reformationensfesten, som hans Svagelighed forhindrede ham fra at bivaane, skjenket til Bibliotheket: Kongeloven, udgivet af C. P. Rothe 1757, og Stephanii Udgave af Saxo Grammaticus. Ligeledes har Skolens store Velgjører, Hr. Statsraad Ridder Schou, tilsendt os Fortsættelsen af det chronologiske Register over Forordningerne.

Discipelbibliotheket havde vel bestaaet i mange Aar, men i den senere Tid var det af Mangel paa en nogenlunde bestemt Indtægt ei bleven synderlig foreget. Da derfor Disciplene selv yttrede det Ønske, at flere Bøger maatte blive indkjøbte, blev det vedtaget, at hver Discipel fra indværende Aars Begyndelse bidrager aarlig 1 Rbdlr. til dette Biblio-

thet, og at dette Bidrag to Gange om Aaret indfræves tilligemed Skolepengene af Skolens Regnskabsfører. Blandt Disciplene blev der udvalgt tre, for at disse i Forbindelse med Adjuncten Hr. Westengaard kunde vælge de Bøger, som skulde anskaffes og have Tilsyn med Bøgerne's Bevarelse og ordentlige Tilbagelevering.

I dette Efteraar dimitteres her fra Skolen fire Disciple :

- 1) Carl Christian Lerche Lakjer, Søn af Pastor Lakjer i Everborg.
- 2) Ludvig Gotschalck, Søn af Kjøbmand Gotschalck i Stege.
- 3) Josva From } Sønner af Pastor From
- 4) Hans Mathias From } i Bordingborg.

Disse examineres :

Mandag den 25de September.

Formiddag i Latin, Geographie og Tydsk.
Eftermiddag i Religion, Fransk og Hebraisk.

Tirsdag den 26de September.

Formiddag i Historie og Græsk.
Eftermiddag i Mathematik.

Candidaterne udarbejde de skriftlige Prøver i Forbindelse med fjerde Classes Disciple i de nærmeste Dage før Examen. Ligeledes skriver tredie Klasse den franske og danske Stiil den 22 og 23de Septbr.

Derpaa fortsættes Examen i følgende Orden :

Første Værelse.

Andet Værelse.

Tredie Værelse.

Onsdag den 27de September.

Form. 4de Cl. Religion.

3die Cl. Tydsk.

1ste Cl. Latin, under Hr. Westengaard.

Efterm. 2den Cl. Geographie.

3die Cl. Latinsk Stil.

1ste Cl. Naturhistorie.

Torsdag den 28de September.

Form. 4de Cl. Græsk.

2den Cl. Fransk.

1ste Cl. Dansk Stil.

Efterm. 3die Cl. Latin, under Rector. 1ste Cl. Religion.

2den Cl. Dansk Stil.

Fredag den 29de September.

Form. 4de Cl. Gammel Historie.

2den Cl. Græsk.

1ste Cl. Regning.

Efterm. 3die Cl. Græsk.

1ste Cl. Geographie.

2den Cl. Latinsk Stil.

Lørdag den 30te September.

Form. 4de Cl. Latin, under

2den Cl. Mathematik.

3die Cl. Fransk.

Dr. Lange.

Efterm. 4de Cl. Tydsk.

2den Cl. Latin, under Hr. Westengaard.

1ste Cl. Dansk.

Mandag den 2den October.

Form.	4de Cl. a. Nye Historie	3die Cl. Geographie.	2den Cl. Naturhistorie.
Efterm.	3die Cl. Latin, under Dr. Lange.	1ste Cl. Latin, under Fr. Qvortrup.	2den Cl. Religion.

Tirsdag den 3die October.

Form.	4de Cl. Geographie.	2den Cl. Historie.	3die Cl. Religion.
Efterm.	4de Cl. Hebraisk.	1ste Cl. Tydsk.	

Onsdag den 4de October.

Form.	3die Cl. Historie.	2den Cl. Tydsk.
Efterm.	4de Cl. Latin, under Rector.	3die Cl. Hebraisk.

Torsdag den 5te October.

Form.	4de Cl. a. Mathematisk.	1ste Cl. Historie.	
Efterm.	4de Cl. b. Nye Historie.	3die Cl. Mathematisk.	2den Cl. Latin, under Fr. Qvortrup.

Første Bærelse.

Fredag den 6te October.

Form. 4de Cl. Fransk.
Efterm. 4de Cl. b. Mathematik.

Løverdag den 7de October.

Formiddag Censur.

Prøven i Gymnastik anstilles en Eftermiddag i October Maaned, efterat Læsningen atter er begyndt.

Løverdag Eftermiddag den 14de Octbr. prøves de nyanmeldte Disciple.

Mandagen den 16de Octbr. om Formiddagen Kl. 11 skeer Translocationen paa sædvanlig Maade. Til at overvære denne Examen, samt bivaane Translocationen, indbydes herved saavel Disciplenes Forældre og Venner, som enhver anden, der har Interesse for Skolen og dens Virksomhed.
